

Deres ref:
Saksbehandler: MAS
Vår ref: 02/8708-
Dato: 25.09.2007

Tolkningssspørsmål ifbm endringer i psykisk helsevernloven: Tvungent psykiskvern uten døgnopphold. Phvl. §§ 3-5 og 4-10, kap. 4.

Sosial- og helsedirektoratet viser til Deres brev av 25. januar som tar opp ulike tolkningssspørsmål i forbindelse med endringen av psykisk helsevernloven (phvl.).

Vedr. tvungent psykisk helsevern uten døgnopphold, jfr. phvl. § 3-5 tredje ledd
Adgangen til å treffe vedtak om tvungent psykisk helsevern uten døgnopphold er videreført i phvl. § 3-5 tredje ledd. Under henvisning til tolkningsproblemer og praktiske problemer knyttet til tidligere phvl. § 3-1 annet ledd er imidlertid bopelsbegrepet fjernet fra lovteksten (jfr. direktoratets orienteringsbrev av 19. desember 2006 s. 8). Som nevnt i orienteringsbrevet innebærer endringen at pasienter som er underlagt tvungent psykisk helsevern uten døgnopphold som utgangspunkt kan ha opphold på institusjon i spesialisthelsetjenesten hvis de ønsker det, uavhengig av om institusjonen er godkjent for ansvar for tvungent psykisk helsevern. Adgangen til slikt opphold er ikke tidbegrenset.

Vedr. midlertidige opphold på institusjon uten godkjenning, jfr. phvl. § 3-5 annet ledd

I brevet refererer De til phvl. § 3-5 annet ledd, som gir grunnlag for å gjennomføre tvungent psykisk helsevern ved midlertidig døgnopphold på institusjon uten godkjenning for ansvar for tvungent vern i tilfeller der dette anses som "nødvendig av hensyn til forsvarlig helsehjelp". Denne bestemmelsen er ment som et snevert unntak som kan benyttes i tilfeller der pasienten har en slik helsetilstand at det er behov for avansert medisinsk overvåkning som ikke kan tilbys i institusjon i det psykiske helsevernet. Dette vil særlig være aktuelt i forhold til pasienter som behandles for alvorlige spiseforstyrrelser (jfr. phvl. § 4-4 annet ledd bokstav b), og som i denne forbindelse har behov for opphold på somatisk avdeling. Bestemmelsen regulerer således ikke tvungent psykisk helsevern uten døgnopphold.

I forbindelse med omtalen av phvl § 3-5 annet ledd har De stilt spørsmål om hvor lenge et opphold på institusjon uten godkjenning kan skje i henhold til denne bestemmelsen, jfr. begrepet "midlertidig". Lovens forarbeider angir ikke noen grense for hvor lenge et slikt opphold kan vare. Etter direktoratets vurdering må begrepet "midlertidig" ses i sammenheng med vilkåret om at oppholdet bare kan finne sted så lenge det vurderes som "nødvendig av hensyn til forsvarlig helsehjelp". Hvor lenge dette er tilfelle må vurderes konkret i den enkelte sak.

Sosial- og helsedirektoratet

Avd. psykisk helse

Mari S. Vestrheim, Tel: 24 16 35 30

Postadr: Pb 7000 St Olavs plass, 0130 Oslo • Besøksadr: Universitetsgaten 2, Oslo

Tel: 810 20 050 • Faks: 24 16 30 01 • Org. nr.: 983 544 622 • postmottak@shdir.no • www.shdir.no

De har også stilt spørsmål om hvorvidt det ved opphold med hjemmel i phvl. § 3-5 annet ledd er adgang til å benytte andre tvangstiltak i henhold til phvl. kap. 4 enn behandling uten eget samtykke (jfr. phvl. § 4-4). Etter direktoratets vurdering vil alle bestemmelsene i phvl. kap. 4 i utgangspunktet kunne anvendes i disse tilfellene. Når det gjelder tvangsmidler (jfr. phvl. § 4-8) bemerkes det imidlertid at tvangsmiddelforskriften § 2 fastsetter at slikt tiltak som hovedregel bare kan benyttes i godkjent institusjon, men at i bestemmelsens annet ledd er gjort unntak for akutte situasjoner. Eventuelle vedtak må treffes av en faglig ansvarlig ved den institusjonen som er ansvarlig for det tvungne vernet (jfr. phvl. § 3-5 annet ledd annet punktum).

Adgang til bruk av tvangstiltak iht. phvl. kap. 4 ved opphold på institusjon uten eller med begrenset godkjenning for ansvar for tvungent psykisk helsevern (phvl. § 3-5 tredje ledd)

Etter direktoratets vurdering vil bestemmelsene i phvl. kap. 4 som utgangspunkt også komme til anvendelse overfor pasienter under tvungent vern uten døgnopphold som har frivillig opphold på institusjon uten eller med begrenset godkjenning.

Phvl. § 4-5 annet ledd kommer imidlertid ikke til anvendelse, i og med at den forutsetter at pasienten er underlagt tvungent vern *med* døgnopphold.

Videre skal tvangsmidler (jfr. phvl. § 4-8) som hovedregel bare benyttes ved institusjon som er godkjent for tvungent psykisk helsevern *med* døgnopphold, jfr. tvangsmiddelforskriften § 2 første ledd, men bestemmelsens annet ledd fastsetter et unntak for akutte situasjoner. Det er i denne sammenheng understreket at det i slike tilfeller må vurderes om pasienten bør ha opphold på institusjon som er godkjent for tvungent vern *med* døgnopphold.

Etter direktoratets vurdering må det ved behov for bruk av tiltak med hjemmel i phvl. kap. 4 også foretas en vurdering av om tvungent psykisk helsevern uten døgnopphold fortsatt kan anses som det beste alternativet for pasienten, jfr. phvl. § 3-5 tredje ledd første punktum. For eksempel vil dette neppe være tilfelle for en pasient som har behov for hyppig eller langvarig bruk av skjerming (§ 4-3) eller tvangsmidler (§ 4-8). I slike tilfeller bør pasienten overføres til tvungent vern *med* døgnopphold, jfr. phvl. § 4-10. Slikt opphold kan som kjent bare gjennomføres ved institusjon med ubegrenset godkjenning (jfr. phvl. § 3-5 første ledd).

Vedr. phvl. § 3-5 tredje ledd

I brevet viser De til at lovendringen åpner for at pasienter under tvungent vern uten døgnopphold kan bo på institusjon dersom de selv ønsker det. I denne sammenheng stilles det spørsmål om hvordan medikamentell behandling kan finne sted når pasienten motsetter seg dette.

Behandling uten pasientens samtykke forutsetter som kjent at det må være truffet vedtak i henhold til phvl. § 4-4.

Innledningsvis vises det til § 2 første ledd tredje punktum i forskrift om tvungent psykisk helsevern uten døgnopphold, som sier at slikt vern ikke kan omfatte tvangstiltak på pasientens bopel. Etter direktoratets vurdering er denne bestemmelsen ikke til hinder for at behandling kan gjennomføres på institusjonen pasienten oppholder seg ved, fordi institusjonen ikke kan anses som pasientens "bopel" i forskriftens

forstand. Det vises i denne sammenheng til bestemmelsens formål, og til at vernet om den private sfære ikke kan være like sterkt i en institusjon i spesialisthelsetjenesten som i pasients private hjem.

Ved opphold på institusjon med godkjenning for ansvar for tvungent vern med og/eller uten døgnopphold må behandlingen derfor kunne gjennomføres ved institusjonen der pasienten oppholder seg.

Ved opphold på institusjon *uten* godkjenning skal behandlingen som utgangspunkt gjennomføres ved institusjonen som er ansvarlig for det tvungne vernet. Det fremgår imidlertid av forskrift om undersøkelse og behandling uten eget samtykke § 8 fjerde ledd at den praktiske gjennomføringen av behandlingen kan overlates til helsepersonell utenfor det psykiske helsevernet. Etter direktoratets vurdering må denne adgangen også omfatte helsepersonell ved institusjon som ikke er godkjent for ansvar for tvungent psykisk helsevern.

Den ansvarlige institusjonen kan imidlertid bare overlate gjennomføringen til annet helsepersonell dersom

- 1) pasienten selv ønsker det
- 2) det er inngått avtale mellom den ansvarlige institusjonen og oppholdsinstitusjonen som sørger for den praktiske gjennomføringen
- 3) gjennomføringen skjer under forsvarlig tilsyn og veiledning fra den ansvarlige institusjonen

(jfr. forskriftens § 8 fjerde ledd).

I tilfeller der en pasient som oppholder seg på institusjon uten godkjenning motsetter seg at behandlingen gjennomføres der, og heller ikke samtykker til at behandlingen gjennomføres av for eksempel fastlege (jfr. forskriftens § 8 fjerde ledd), kan behandlingen bare gjennomføres ved institusjonen som er ansvarlig for det tvungne vernet.

Også i denne sammenheng bemerkes at det må foretas en løpende vurdering av om tvungent vern uten døgnopphold anses å være den beste løsningen for pasienten, jfr. phvl. § 3-5 tredje ledd første punktum. Dersom pasienten aktivt motsetter seg behandling under oppholdet vil det være et moment som tilsier at dette ikke er tilfelle. I slike tilfeller må det derfor vurderes om pasienten skal overføres til tvungent vern *med* døgnopphold, jfr. phvl. § 4-10, noe som som kjent bare kan finne sted ved institusjon som er godkjent for dette.

Rammene for tvungent vern uten døgnopphold – adgang til tvangsmessig avhenting

Det neste temaet De tar opp er forståelsen av phvl. § 3-5 tredje ledd fjerde og femte punktum, som gir hjemmel for at pasienter under tvungent vern uten døgnopphold kan avhentes, om nødvendig med tvang (jfr. tidligere phvl. § 3-1 annet ledd tredje og fjerde punktum).

Phvl. § 3-5 tredje ledd fjerde og femte punktum fastsetter rammen for hva tvungent vern uten døgnopphold kan innebære. Tvangselementet består kun i at pasienten kan pålegges å møte til behandling. Det er således *ikke* grunnlag for å tilbakeholde den

aktuelle pasientgruppen i institusjon som de har frivillig opphold ved (jfr. Ot. prp. nr. 65 2005-2006 s. 66).

I tilfeller der det vurderes å være behov for å holde pasienten tilbake må løsningen være at det treffes vedtak om overføring til tvungent vern med døgnopphold (jfr. phvl. § 4-10), i og med at pasienter som er under slikt vern kan holdes tilbake mot sin vilje (jfr. phvl. § 3-5 første ledd annet punktum). Tvungent vern med døgnopphold kan som kjent bare gjennomføres ved godkjent institusjon.

Kontrollkommisjonenes ansvar

Det siste spørsmålet De stiller er hvilken kontrollkommisjon som vil ha ansvar for å følge opp en pasient som overføres fra tvungent vern med døgnopphold (phvl. § 3-5 første ledd) til tvungent vern uten døgnopphold (phvl. § 3-5 tredje ledd), og som i denne forbindelse skal bo på institusjon som ikke er godkjent for tvungent psykisk helsevern.

Direktoratet legger til grunn at det er kontrollkommisjonen ved den institusjonen som er ansvarlig for det tvungne vernet som har ansvar for å følge opp pasienten i forhold til grunnlaget for det tvungne vernet (jfr. phvl. § 3-8), og som er klageinstans for klager som gjelder vedtaket om tvungent psykisk helsevern.

I forhold til eventuelle vedtak i henhold til phvl. §§ 4-3, 4-5 fjerde ledd, 4-6, 4-7 og 4-8 (jfr. ovenfor) må imidlertid utgangspunktet etter direktoratets vurdering være at kontrollkommisjonen ved institusjonen som pasienten oppholder seg ved vil være rett klageinstans. Denne kontrollkommisjonen må i utgangspunktet også ha hovedansvaret for å føre nødvendig kontroll med pasientenes velferd (jfr. phvl. § 6-1 annet ledd).

Vi håper De med dette har fått fyllestgjørende svar på henvendelsen.

Med vennlig hilsen

Ellinor F. Major e.f.
avdelingsdirektør

Mari S. Vestrheim
rådgiver

Kopi:
Helse- og omsorgsdepartementet
De regionale helseforetakene
Helseforetakene
Statens helsetilsyn
Kontrollkommisjonene